DOI No: <http://dx.doi.org/10.29228/Joh.47495>

Authenticity process is conducted by

Makale Türü: Araştırma makalesi
Geliş Tarihi: 09-11-2020
Kabul Tarihi: 16-02-2021
On-line Yayın: 25-02-2021

Article Type: Research article
Submitted: 09-11-2020
Accepted: 16-02-2021
Published Online: 25-02-2021

Atıf Bilgisi / Reference Information

Canyurt, F. (2021). Bosna-Hersek Praça Şehri Mahalle Camisi Haziresindeki Türbe.
Journal of History School, 50, 108-120.

BOSNA-HERSEK PRAÇA ŞEHİRİ MAHALLE CAMİSİ HAZİRESİNDEKİ TÜRBE

Filiz CANYURT¹

Öz

Türbeler, İslam sanatı içerisinde yer alan etkileyici yapı türlerinden biridir. Mezar üzerine inşa edilen bu yapı türü ile İslam coğrafyasında yoğun bir biçimde karşılaşmak mümkündür. Anadolu’da olduğu gibi Balkan’larda da pek çok örneği bulunmaktadır. Makale konusunu oluşturan türbe Bosna-Hersek Praça şehrinde yer almaktadır. Praça Saraybosna şehrinin 35 km. yakınındadır. Eskiden İstanbul’u Dubravnik’e bağlayan ticaret yolu üzerindedir. Kime ait olduğu konusunda değişik görüşlerin bulunduğu yapı kaynaklarda 16. yüzyıla tarihlenmiştir. Mahalle Camisinin haziresinde yer alan yapı altıgen bir plana sahiptir. Onikigen kasnağa oturan bir kubbesi bulunur. Yapıda inşa malzemesi olarak kaba yonu ve az miktarda da kesme taş kullanılmıştır. Beden duvarları ve kasnak kısmı da kaba yonu taştan örülmüştür. Kapı, pencere kemer ve sövelerinde düzgün kesme taş malzemeye yer verilmiştir. İncelenmiş olunan türbe, bu gelişim süreçleri göz önünde bulundurularak değerlendirildiğinde özellikle Anadolu ve Balkan’lardaki mimari açıdan plan, cephe düzeni, malzeme ve süsleme özellikleri bakımından benzer örnekler ile karşılaştırılarak Türk-İslam mimarisi açısından değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Balkan, Türbe, Mimari, İslam Sanatı.

¹Öğr. Gör. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, filiz.canyurt@hbv.edu.tr, Orcid: 0000-0002-1573-5072

The Mausoleum at the Cemetery of District Mosque in The City of Praça in Bosnia-Herzegovina

Abstract

Mausoleums are impressive structure types among Islamic art. This structure type, which is built over a burial place, is vastly seen around Islamic lands. There are a lot of samples in Balkans just as in Anatolia. The mausoleum subjected to this article is situated at the city of Praça in Bosnia-Herzegovina. Praça is on the 35th km from Sarajevo, on the trading route between Istanbul and Dubravnik. The patron of the structure is unknown but according to sources it is dated to 16th century. The building with a hexagonal plan is situated at the cemetery of the District Mosque. It has a dome rising over a dodecagon drum. Coarse cut stones and a few ashlar stones are used as the structural materials. The Drum and main walls are also built with coarse cut stones. Ashlar stones were used at the door and window arches and jambs. This article will examine the mausoleum taking the development stages into account as a Turkish-Islamic architecture, by evaluating it in terms of plan, façade, material, and decorative features in comparisons with other similar samples from Balkans.

Keywords: Mausoleum, Architecture, Islamic Art.

GİRİŞ

Praça (Çatalca) günümüzde Bosna-Hersek'in başkenti olan Saraybosna şehrine 35 km. uzaklıktadır. Osmanlı döneminde Çatalca ismiyle anılan yer, Goražde ve Novi Pazar'dan geçen Saraybosna'yı İstanbul'a bağlayan ticaret yolu üzerinde bulunmaktadır.

Çalışma konumuzu oluşturan türbe hakkında pek fazla yayın yoktur. Ayverdi'nin eserinde ele alınmış ancak sanat tarihi açısından detaylı bir biçimde değerlendirilmemiştir (Ayverdi, 2000, s.284). Tokuz'un, Bosna'daki Osmanlı dönemine ait türbelerle ilgili hazırlamış olduğu yüksek lisans tezinde esere yer verilmiştir (Tokuz, 2019, s.65). Ancak plan, cephe, malzeme ve süsleme özellikleri ile incelenen bu eseri, biz makalemizde farklı bir yaklaşımla ele alıp Anadolu örnekleri ile de karşılaştırarak Türk-İslam mimarisi açısından değerlendirmeye çalışacağız.

Türbe, günümüzde mahalle camisi olarak isimlendirilen yapının haziresinde yer almaktadır. Ne yazık ki yapı üzerinde herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Kapı üzerinde dikdörtgen formda boş bir levha bulunur. Cami haziresinde Salih oğlu Hüseyin'e ait olduğu belirlenen 1591 tarihli bir mezar taşı vardır. Müjeginoviç, çalışmasında aynı tarihte iki mezar taşından bahseder biri

Mustafa Kızı Sakine diğeri Salih oğlu Hüseyin olarak geçmektedir. Yerinde yapılan incelemede Sakine hanıma ait taşın günümüze ulaşamadığı tespit edilmiştir. Müjezinoviç, bu iki mezar taşından yola çıkarak caminin 1591 yılından önce var olduğunu söylemektedir (Müjezinovic, 1977, s.88, 89). Tafro, çalışmasında camiye Hüseyin isminde birinin yaptırdığını, türbenin bu kişi ve ailesine ait olduğunu söyler. Ancak bu bilgiye nereden ulaştığını belirtmemiştir (Tafro,1954, s.221-223). Yerel kaynaklarda türbenin, bu şehirli olduğuna inanılan Semiz Ali Paşa'ya ait olduğuna dair bir görüş bulunmaktadır. Konu ile ilgili açıklama değerlendirme kısmında ele alınmıştır.

Yapı, 2006 yılında Ulusal Anıtları Koruma Komisyonunun kararı ile Bosna-Hersek Ulusal Anıtlar Geçici Listesine eklenmiştir². Yapı bu raporda belirtildiğine göre II. Dünya savaşında Almanlar tarafından sığınak olarak kullanılmış, sonrasında ise yakılmıştır. 19. yüzyılda kubbedeki kurşun kaplamanın söküldüğü ahşap malzeme ile kapatıldığı bildirilir. Aynı rapordan, 1943 yılında tekrar yandığı ve 1953'de kubbenin galvanizle kaplandığı öğrenilir. 1992 yılında yakınında bulunan caminin dinamitle patlatılması sonucu türbe zarar görmüştür. Bu patlama sonucunda türbe kubbe ve duvarlarında çatlaklar oluşmuş, kubbe geçişlerindeki mukarnaslarda dökülmeler gerçekleşmiştir.

Mimari Tanım

Türbe yaklaşık olarak 7,80 cm. ölçülerinde bir daire içerisine yerleşebilecek altıgen bir plana sahiptir. Ortalama bir kenar uzunluğu 2,70 cm. civarındadır. Üzeri kubbe ile örtülü olan yapının kubbeye geçişlerinde mukarnaslı pandantifler kullanılmıştır. Kubbe onikigen bir kasnak üzerine oturmaktadır. Duvar kalınlıkları ortalama 95 cm.dir. Giriş kapısı kuzeybatı duvarında bulunmaktadır. Altı adet pencere ile iç mekanın aydınlığı sağlanmıştır (Çizim 1). Bu pencerelerin üçü alt sırada üçü ise üst sırada yer alır. Yapı duvarlarının hepsinde pencere açıklığına yer verilmemiştir. Alt sıra pencerelerin bulunduğu duvarlar, kuzeydoğu,doğu ve güneydoğudur. Üst sıra pencereleri ise kuzeydoğu, güneydoğu ve batı duvarlarındadır³. Batı duvarının iç yüzeyinde 50 cm genişliğinde bir niş vardır. Günümüzde türbe içerisinde orijinal olmadığı anlaşılan ahşap iki adet sanduka bulunur.

² http://old.kons.gov.ba/main.php?id_struct=50&lang=4&action=view&id=2845

³ Tokuz, hazırlamış olduğu tez çalışmasında yapının kesit çiziminde üst pencerelerin sayısında bir hata yapmıştır. Kuzeybatı duvarında yer alan kapı üstüne ve doğu duvarına fazladan birer pencere eklenmiştir. Gerek yapının eski fotoğraflarına bakıldığında gerekse Ayverdi'nin çalışması incelendiğinde bu açıklıkların hiçbir zaman olmadığı görülür (Ayverdi, 2000, s. 284)

Yapıda inşa malzemesi olarak kaba yonu ve az miktarda da kesme taş kullanılmıştır. Beden duvarları, ve kasnak kısmında kaba yonu taştan örülmüştür. Kapı, pencere kemer ve sövelerinde düzgün kesme taş malzemeye yer verilmiştir.

Cephelere bakıldığında yapıyı üç kademede algılamak mümkündür. Beden duvarları birinci kademeyi, kasnak ikinci kademeyi kubbe ise üçüncü kademeyi oluşturmaktadır. Yapının kuzeydoğu ve güneydoğu cephelerinde iki sıra pencere ,doğu ve batı cephelerinde ise tek sıra pencere sistemine yer verilmiştir. 70x 140 cm. ölçülerinde dikdörtgen forma sahip alt sıra pencerelerin sivri kemerli alınlıkları da mevcuttur. Ölçü olarak daha küçük tutulmuş olan üst sırada yer alan pencerelerden kuzeydoğu ve güneydoğudaki alttaki pencereler ile aynı aks üzerine yerleştirilmiştir (Çizim 2). Doğu cephesinde sadece alt pencereye yer verilmiştir. Güneybatı cephesinde hiçbir açıklık bulunmazken batı cephesinin üst kısmında pencere kullanılmıştır. Burada sadece üst kısımda bir pencere olmasının nedeni içeride aynı duvarın alt tarafında bir nişin bulunmasıdır. Yapının kuzeybatı cephesinde taç kapısı bulunur. Basık kemerli bir açıklığa sahiptir. Kapının etrafı silmelerle hareketlendirilen dikdörtgen bir çerçeve ile sınırlandırılmıştır. Bu çerçeve beden duvarından 10 cm. kadar dışa doğru taşırılmıştır. Kapı üzerinde 32 x 52 cm. ölçülerinde aslında kitabenin olması gereken yerde boş bir levha bulunmaktadır. Neden boş olduğu konusunda net bir bilgi edinilememiştir (fotoğraf 1).

Yapının iç kısmına bakıldığında kubbe geçişlerinde kullanılan mukarnaslarında yer yer dökümler olduğu görülür. Duvarların kasnak ile birleştiği kısımda çift kademeli bir silme yer almaktadır. İçinin sıvalı olduğu anlaşılan duvarlarda sıva üzerine yapılmış mavi renkte çok sayıda çiçek motiflerinin izleri görülür (fotoğraf 3-4). Çok üzücüdür ki günümüze sağlam bir biçimde ulaşamamıştır. Bunun dışında süsleme olarak orijinalliğini koruyan taç kapı, pencere söveleri ve saçaklardaki silmeler dışında herhangi bir unsur bulunmamaktadır.

Değerlendirme

İslam sanatı mimarisi içerisinde en etkileyici türlerden biri de şüphesiz türbelerdir. Mezar üzerine yapılan bu anıtsal yapı geleneğinin İslam anlayışı tarafından pek hoş karşılanmadığı bilinmektedir (Ragleb, 1996, s.17-23). İslam sanatı içerisinde günümüze ulaşan ilk türbe örneği 9. yüzyılda Abbasi Halifesi el-Muntasır için yaptırılmış olan Samarra'daki Kubbet-ü's Süleybiye'dir. 10. yüzyıldan itibaren Türkistan ve Doğu İran'da türbe mimarisi yaygınlaşmaya başlamıştır (Arık, 1969, s.57). Samanoğlu İsmail Türbesi (907), bunların içerisinde

tarihi bilinen en eski örneğidir. Büyük Selçuklulardan önce Karahanlılar, Harzemşahlar ve Gazneliler döneminde pek çok türbe inşa edilmiştir (Önkal, 1996, s. 6-11). Yapıların inşa malzemesi bulundukları coğrafi şartlara bağlı olarak değişiklikler göstermektedir. Büyük Selçuklularda, Karahanlı ve Gazneli türbe geleneğinin devam ettiği bilinmektedir. Büyük Selçuklular döneminde türbeler genellikle tuğla malzeme ile inşa edilmiştir. Türbelerin bu dönemde giderek yaygınlaştığı ve süsleme olarak da zenginleştiği görülmektedir (Cezar, 1977, s. 312)

Anadolu topraklarında inşa edildiği bilinen ilk türbeler, Danişmend, Mengücek, Saltuklu ve Anadolu Selçukluları dönemlerine aittir (Aslanapa, 1999, s.101,153-170). Anadolu Selçuklularına ait bilinen en eski türbe Sivas İzzettin Keykavus Türbesi'dir (Önkal, 1996, s.340-345). İlk dönemlerde Büyük Selçuklu yapılarından etkilenecek tuğla kullanıldığı görülse de sonrasında tuğla malzeme genellikle süsleyici bir unsur olmuş ve inşa malzemesi olarak taş kullanılmaya başlanmıştır (Aslanapa, 1999, s.101, 153-170).

İncelenmiş olunan türbe, bu gelişim süreçleri göz önünde bulundurularak özellikle Anadolu ve Balkan'lardaki plan bakımından benzer örnekler ile karşılaştırılarak değerlendirilmeye çalışılacaktır. Altıgen bir plana sahip olan yapının Selçuklular döneminde benzer bir örneği bulunmamaktadır. Çokgen planlı türbeler Selçuklu döneminde çokça inşa edilmiş olmasına rağmen, altıgen plan tercih edilen bir tür olmamıştır (Önkal, 1996,s.19-182). Beylikler döneminde yapılan Hızır bey Türbesi ile Menemen I No'lu Anonim Türbeler altıgen planlıdır (Daş, 2003, s.383). Ancak bu yapılar baldaken olarak inşa edildiği için bizim örneğimizden farklıdır. Erken Osmanlı döneminde inşa edilmiş olan, Bilecik Ertuğrul Gazi Türbesi (13.yy), Bursa Hatuniye Hürbesi (1449), Göynük Ak Şemseddin Türbesi (1464), Bursa Cem Sultan Türbesi (1479), Bursa İshak Paşa Türbesi (1486), Bursa Şair Ahmed Paşa Türbesi (1494),Tire Yağlı Oğlu Türbesi(15.yy), Tire Cağaloğlu Türbesi (15.yy), Bolu Ümmi Sinan Türbesi (15.yy), ve Manisa Aynı Ali Türbesi(15.yy) örnek olarak verilebilir (Daş, 2003,s.204-249). Üsküp Mustafa Paşa Türbesi (1519), Hüseyin Şah Türbesi (1565),ve 15.yüzyıla tarihlenen Paşa Bey Türbesi (Özer, 2006,s.339), Saraybosna Gazi Murat Bey Türbesi (16.yy), 19.yy Gorajde Siyercic Türbeleri (Tokuz, 2019,s.237-238), 18. yüzyılda yapılmış olan Belgrad Kale Meydanı Ali Paşa Türbesi (Ayverdi, 2000,s. 23) Balkanlar'daki altıgen planlı türbelere örnek oluşturmaktadır. Altıgen plan şeması klasik dönem mimarisinde de pek tercih edilen bir tür olmamıştır. Özellikle İstanbul yapılarında Kara Ahmed Paşa (1555) ve II. Murat türbeleri (1600) dıştan altıgen planlıdır ama içten niş ve kemer düzenlemeleri ile plan değiştirilmiştir.

Plan dışında yapıyı cephede düzenlenişi, saçak silmeleri, kapı ve pencerede kullanılan kemerler bakımından benzer örnekleriyle karşılaştıracak olursak: alt ve üst sıra pencere kullanımı bakımından, Bursa Akşemseddin Türbesi, Bursa Süleyman Paşa Türbesi (Daş, 2003, s.204), Banaluka Ferhat Paşa Türbesi (1587), Hasan Defterdar Türbesi (16. yy.), Halil Paşa Türbesi (16. yy.), Manisa Aynı Ali Türbesi (16. yy) örnek verilebilir. Saçak silmeleri ve kemer kullanımı bakımından yukarıda bahsettiğimiz yapılar dışında Saraybosna Ferhat Paşa Camisi (1561), Gazi Hüsrev Bey Camisi, Maglay Kalavun Yusuf Paşa Camisi (16. yy), Foça Alaca Camisi (17. yy) benzer örneklerdir. Yine bu örnekleri türbede kullanılan mukarnaslar bakımından da değerlendirmek mümkündür. Özellikle Gazi Hüsrev Bey Camisi ve Ferhat Paşa Camilerinin kubbe geçişlerinde kullanılan mukarnas dizileri incelemiş olduğumuz yapı ile oldukça benzemektedir.

Bu değerlendirme sonucunda dikkat çeken bir nokta ise karşılaştırılan yapılardan yola çıkılarak 16. yüzyıldan itibaren türbelerin beden duvarlarının yükselmiş, kasnak yüksekliklerinin ise kısalmış olduğu görülmektedir. Bu türbede ise iki kat pencere sistemi uygulanmış olmasına rağmen yapının kubbe kasnağına kadar olan duvarı pek yüksek tutulmamıştır.

Fiziksel özelliklerini değerlendirerek tarihlendirmeye çalıştığımız yapının kime ait olduğu konusunda da bir kesinlik yoktur. Yerel kaynaklar tarafından türbenin, buralı olduğu söylenen Semiz Ali Paşa'ya ait olduğu kabul görmüştür. Semiz Ali Paşa, 1520 yılında devşirme olarak alınmış ve İstanbul'a geldiğinde akrabası olan, İbrahim Paşa'nın kethüdası Çeşte Bali'nin yardımı ile saraya girmiştir (Afyoncu, 2009, s.495-496). Enderunda eğitim görmüş ve 1545 yılında mir-i alem, sonrasında yeniçeri ağası (1546) ve daha sonra Rumeli beylerbeyi (1550) görevine getirilmiştir. 1552'de Mısır beylerbeyi görevine atanmış, 1533'de üçüncü vezir, 1560'da ikinci vezirliğe getirilen paşa, 1561 yılında vezirazam olmuştur. 1565'de hayatını kaybetmiştir. Mezarı Eyüp Sultan'da bulunmaktadır. Semiz Ali Paşa, Sicil-i Osmani'de "İvracalı" şeklinde tanımlanmıştır (Süreyya, 1996, s.293). Alman seyyah Dernschwam, birlikte geldiği Avusturya elçilik heyeti ile 10 Nisan 1553 tarihinde Ali Paşa'yı Amasya'da ziyaret ettiklerini belirtir. Burada Ali Paşa'dan Hırvat olarak söz etmiştir (Dernschwam, 1992, s. 289). Tarihi kaynaklardan, Kamusu'l Alam'da Hersek'teki Praça kasabası (Şemseddin Sami, 1311, s. 3185), Peçevi Tarihi'nde Hersek Sancağından Braca nam kasabası (Peçevi Tarihi, 1968, s.24), Hadikat'ül-vüzera'da Hersek diyarından Praça nam kasabalı (Osmanzade Taib Ahmed, 1271), İzahlı Osmanlı Tarih kronolojisi'nde Adriyatik Denizi'nin Dalmaçya sahilindeki Brazza/ Brac adasından (Danişmend, 1971, s.330-335), Mufassal Osmanlı Tarihi'nde Hersek Sancağı'nın Brazza kasabasından devşirme olan

şeklinde tanımlanmıştır (Cezar, 2011, s.1035). Bu dönemde Bosna Sancağı'na baktığımızda Praça şehrinin Bosna Sancağına bağlı Pavli Vilayetinin bir nahiyesi olduğu bilinir (Oruç, 2005, s.250-270). Brac ise Hersek Vilayetine bağlı Dalmaçya yakınlarında bir adadır. Günümüzde de aynı ismi korumaktadır. Kaynaklarda belli ki kasabanın ismi yanlış okunmuştur ancak Hersek sancağı olarak belirtiliyor olması Ali Paşa'nın memleketi olan şehrin Bosna sancağına bağlı olmadığının kanıtıdır.

Mezarının Eyüp Sultan'da olması ve bu kadar önemli bir devlet adamına ait bir türbesinin bulunmaması nedeniyle Ayverdi, yapının Semiz Ali Paşa'nın makam türbesi olabileceğini belirtmiştir (Ayverdi, 2000, s. 284). Ancak 1565 tarihli Semiz Ali Paşaya ait olan vakfiyede⁴ Praça'da bulunan türbe ya da cami ile ilgili herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Bunun yanı sıra Paşa'nın vakıflarıyla ilgili bilgiler verilirken "Brac/Brazza" isminin çokça geçtiği görülür (Allahverdi, 2016, s.567-602). Türbe içerisinde bulunan mezarlar üzerinde konuyu aydınlatıcı bir kitabeye sahip mezar taşının bulunmaması da bu belirsizliği destekler niteliktedir. Vakfiyeden de yola çıkarak (VGMA, Vakfiye Defterleri, nr. 585, s.16) bu türbenin camiye yaptıran kişiye ait olma olasılığının daha yüksek olduğu düşüncesindeyiz. Çünkü bahsedildiği gibi Semiz Ali Paşa'ya ithafen yapılmış bir makam türbesi dahi olsa, paşa öldükten sonra hazırlanan vakfiyede bir şekilde bahsedilmiş olması gerekirdi.

Yukarıda sözü edilen bilgiler doğrultusunda türbeyi Semiz Ali Paşa ismi ile tanıtmamız yanlış olacağı düşüncesindeyiz.

YÖNTEM

Konumuzu oluşturan yapı ile ilgili çalışmalara öncelikli olarak arşiv ve kütüphane araştırmaları ile başlanmıştır. Yapı ve bölge hakkındaki ön değerlendirme yapıldıktan sonra arazi çalışması için Bosna-Hersek'in Praça şehrine gidilmiştir. Burada yapının plan ve kesit çizimleri için gerekli olan ölçüleri alınıp fotoğrafları çekilerek belgeleme işlemi yapılmıştır. Arazi çalışması bittikten sonra yapının çizimleri tamamlanmıştır. Sonrasında makalenin yazım aşaması gerçekleştirilmiştir. Dört bölümden oluşan makalenin giriş kısmında, bölge ve yapının genel durumu hakkında bilgi verilmiştir. Mimari tanım kısmında incelenmiş olan türbe detaylı bir biçimde ele alınmıştır. Değerlendirme bölümünde türbe geleneği hakkında genel bir bilgi verildikten sonra yapı, plan, cephe düzeni ve malzeme bakımından benzer örnekler ile karşılaştırılarak,

⁴ VGMA, Vakfiye Defterleri, nr. 585:16

Türk-İslam mimarisi içerisindeki önemi belirlenmeye çalışılmıştır. Sonuç kısmında ise çalışmanın bütünü dikkate alınarak, belge ve bilgiler doğrultusunda ulaşılan sonuca değinilmiştir. Çizim ve fotoğrafları metnin sonunda arka arkaya sıralayarak bir bütünlük oluşturulmaya çalışılmıştır. Makalenin ilgili yerlerinde atıf yapılan çizim ve fotoğrafların numaraları parantez içerisinde verilmiştir.

SONUÇ

Sonuç itibariyle kaynaklarda 16. yüzyıla tarihlenmiş olan yapı plan, cephe, malzeme ve süsleme bakımından değerlendirilmiştir. Tüm bu örnekler ışığında incelendiğinde 15.yüzyılın ikinci yarısı ve 16. yüzyılın ilk yarısında Anadolu ve Balkanlar'ın çeşitli bölgelerinde inşa edilmiş olan altıgen planlı türbeler ile plan, cephe düzeni ve malzeme bakımından benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. Çalışma konusunu oluşturan türbe bu özellikleri ile Türk-İslam mimarisinde mimari geleneği sürdürür olması açısından önemli bir yere sahiptir.

Çizim 1: Türbe Planı (Dr.Filiz CANYURT)

Filiz CANYURT

Çizim 2: Türbe A-A Kesiti (Dr. Filiz CANYURT)

Fotoğraf 1: Kuzeybatı Cephesi

Fotoğraf 2: Güneydoğu Cephesi

Fotoğraf 3: İç Mekan

Fotoğraf 4: İç Mekan

KAYNAKÇA / REFERENCES

Arşiv Belgeleri

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA)

Vakfiye Defterleri, Defter nu. 585:16

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Afyoncu, E. (2008). Semiz Ali Paşa. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 36, 495-496.

Allahverdi, R. (2016). Semiz Ali Paşa'ya ait bir vakfiye ve sınırname. *Sosyal ve Liberal Bilimlerde Yeni Yöntemler*, (2), 567-602.

Arık, O. (1969). Erken devir Anadolu-Türk mimarisinde türbe biçimleri. *Anatolia (Anadolu)*, (11), 57-119.

Aslanapa, O. (1999). *Türk Sanatı*. Remzi Kitapevi.

Ayverdi, E.H. (2000). *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri (Yugoslavya)*, Cilt 2. İstanbul Fetih Cemiyeti Yayını.

- Bejtici, A. (1952). Spomenici Osmanske Arhitekture u Bosni i Hercegovini. *POF*, 3(4), 229-297.
- Cezar, M. (1977). *Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Cezar, M. (2010). *Mufasssal Osmanlı Tarihi Resimli-Haritalı*. Cilt 2. Türk Tarih Kurumu.
- Danişmend, İ.H. (1971). *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*. Cilt 2. Türkiye Yayınevi.
- Daş, E. (2003). *Erken Dönem Osmanlı Türbeleri*. Yayımlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dernschwam, H. (1987). *İstanbul ve Anadolu'ya Seyehat Günlüğü*. (Yaşar Önen, Çev.). Kültür Bakanlığı.
- Güler, T. (2016). *Demir Kuşaklı Cihangir Süleymanname*. Ötüken Neşriyat.
- Mehmed, S. (2003). *Sicill-i Osmanî*. Cilt 1. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Müjezinoviç, M. (1998). *İslamska Epigrafika Bosne i Hercegovine*. Sarajevo-Publishing.
- Oruç, H. (2005). 15. yüzyılda Bosna Sancağı ve idari dağılımı. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, (18), 252-275.
- Osmanzade, T, A. (1271). *Hadikat'ül- Vüzera*.
- Önkal, H. (1996). *Anadolu Selçuklu Türbeleri*. Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Özer, M. (2006). *Üsküp'te Türk Mimarisi*. Türk Tarih Kurumu.
- Peçevi, İ. E. (1968). *Peçevi Tarihi*. Neşriyat Yurdu.
- Ragheb, Y. (1996). İslam hukukuna göre mezarın yapısı. *İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri*, I, 17-23.
- Şemseddin, S. (1311). *Kamusu'l Alam*.
- Tafro, D. (1954). Spasavalacki Radovi na Turbetu u Praci i Malkocevam Turbetu u Donjem Kopicu. *Naše Starine II*, 221-223.
- Tokuz, H. (2019). *Bosna-Hersek'teki Osmanlı Türbe Mimarisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EXTENDED ABSTRACT

Mausoleums are impressive structure types among Islamic art. This structure type, which is built over a burial place, is vastly seen around Islamic lands. The first known shrine in Islamic art is the Kubbet-ü's Süleybiye in Samarra, which was built for the Abbasid Caliph al-Muntasır in the 9th century. Since the 10th century, mausoleum architecture has become widespread in Turkestan and Eastern Iran. Before the Great Seljuks, many tombs were built during the periods of Qarakhanid, Khwarzemshahs and Ghaznavids. The construction materials of the tombs differed according to the geography they were found. There are a lot of samples in Balkans just as in Anatolia. The mausoleum subjected to this article is situated at the city of Praça in Bosnia-Herzegovina. Praça is on the 35th km from Sarajevo, on the trading route between Istanbul and Dubrovnik. The place, which was called Çatalca during the Ottoman period, is located on the trade route connecting Sarajevo to Istanbul, passing through Goražde and Novi Pazar.

The tomb is located in the graveyard of the neighborhood mosque today. Unfortunately, there is no inscription on the building. Therefore, there are different opinions about to whom it belongs. The most common opinion among these is that it may belong to Semiz Ali Pasha, who is thought to be from Praça. However, during our study, it has been revealed that this view cannot be correct. The building is generally dated to the 16th century in sources. During the on-site examinations, the dimensions of the building were taken, drawings were made and photographed. The tomb has a hexagonal plan that can be placed in a circle with an approximately 7.80 cm diameter. An average side length is approximately 2.70 cm. Pendants with muqarnas are used in the transition of the structure to the dome. The dome rests on a dodecagonal drum. Wall thickness is approximately 95 cm. The entrance to the tomb is on the northwest wall. The interior is illuminated with six windows. Three of these windows are in the lower row and three are in the upper row. Not all walls have a window. The walls with the lower row of windows are on northeastern, eastern and southeastern. The upper row windows are on the northeastern, southeastern and western walls. Coarse cut and a small amount of ashlar stones were used as construction material in the building. The body walls and the drum part are also built with coarse cut stone. Ashlar stone material is used on the door, window arches and jambs. The building was added to the National Monuments Temporary List of Bosnia and Herzegovina in 2006 with the decision of the National Monuments Preservation Commission⁵. According to the report, the building was used as a shelter by the Germans in World War II and then burned. In the 19th century, it is reported that the lead coating on the dome was removed and covered with wooden material. From the same report, it is learned that it burned down again in 1943 and the dome was coated with galvanize in 1953. The tomb was damaged in 1992 when the mosque near it was exploded with dynamite. As a result of this explosion, cracks were formed in the dome and walls of the tomb, and there were spills in the muqarnas in the dome passages.

⁵ http://old.kons.gov.ba/main.php?id_struct=50&lang=4&action=view&id=2845

The tomb in question will be evaluated by comparing it with similar examples, especially in terms of plan, in Anatolia and the Balkans. A striking point as a result of this evaluation is that, based on the compared structures, it is seen that the body walls of the shrines have increased and the height of the drum has been shortened since the 16th century. In this tomb, on the other hand, although a double window system was applied, the wall of the building up to the dome rim was not kept very high. In the sources, the building, which is dated to the 16th century, has been evaluated in terms of plan, façade, material and decoration. When examined in the light of all these examples of the hexagonal planned tombs built in various regions of Anatolia and the Balkans in the second half of the 15th century and the first half of the 16th century, we have determined that this tomb was similar in terms of plan, façade, layout and material. The tomb, which is the subject of the study, has an important place in terms of continuing the architectural tradition in Turkish-Islamic architecture with these features.